

Sharq mutafakkirlarining asarlarida, shaxs ijtimoiylashuv masalalarining yoritilishi

Munisa Sagdullayeva
Shohida Hamidova
TMCI

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Shaxsning ijtimoiylashuv masalalari” yuzasidan Sharq mutafakkirlarining qarashlari, fikrlari va ilgari surilgan g’oyalari va o’z asarlaridagi turlicha yondashuvlari yoritilib berilgan.

Kalit so’zlar: shaxs haqida tushuncha, ijtimoiylashuv, shaxsning kelib chiqishi, ijtimoiylashuvning shakllanishi, shaxs ijtimoiylashuvini shakllantirish

Elucidation of issues of socialization of the individual in the works of Eastern thinkers

Munisa Sagdullayeva
Shahida Hamidova
TMCI

Abstract: In this article, the views, opinions and ideas put forward by Eastern thinkers regarding the “Issues of the socialization of the individual” and their different approaches in their works are highlighted.

Keywords: concept of personality, socialization, origin of personality, formation of socialization, formation of socialization of personality

Shaxs bu - alohida individ, mohiyatan yaxlit ijtimoiy-axloqiy olam. U o’zida inson mohiyatini, uning mavjud sifatidagi qadriyatini mujassam etadi. Shaxs ijtimoiy-gumanitar fanlarda o’z yo’nalishi, tadqiqot obyekti va maqsadi nuqtai nazaridan turlicha talqin etiladi. U o’ta murakkab ziddiyatli, qarama-qarshi, o’zini o’zi inkor etadigan mavjudot sifatida, biologik, fiziologik, ijtimoiy, ma’naviy, ruxiy-axloqiy va estetik aql idrok tafakkur obyekti sifatida hayot mantig’i jihatidan tadqiqot manbaiga aylanishi mumkin.

Shaxsning shakllanish omillari ko’p va xilma-xildir. Masalan genetik, (nasliy), biologik-tabiiy, madaniy, ijtimoiy hayot tajribasi, o’z turdoshlari bilan munosabat va boshqalar shaxsning genetik jixati uning nasliy asosi, ajdodlaridan yetib kelgan fizionomiya, fe’l-atvor bilan, biofiziologik jixati esa yashash uchun quvvat olish bilan belgilanadi.

Shaxsning ijtimoiylashuvi - ta'lim tarbiya ta'sirida inson psixologik funksiyalarining takomillashuvi, ijtimoiy -axloqiy qadriyatlar, xulq-atvor me'yor va qoidalarining o'zlashtirilishi, dunyoqarashning boyish jarayoni va natijasidir. Ijtimoiylashuv jarayoni o'zining sifat va xususiyatlariga ega, tarkibiga, qonuniyatlariga, omillariga, shart - sharoitlariga, boshqarilishiga va ijtimoiylashgan insonda namoyon bo'lishiga ko'ra murakkabdir. Ana shu sababli u o'zida turli fanlar tomonidan ko'rib chiqiladigan ijtimoiylashuvning xilma-xil madaniy, axloqiy, xuquqiy, mehnat, psixologik ko'rinishlarini aks ettiradi.

Ijtimoiylashuvning quyidagi umumiy mexanizmlari mavjud;

An'anaviy - oila va yaqin muhit orqali o'quvchilarni ijtimoiy faollikka jalb etish, faoliyat va muloqotda maqbul shar- sharoitlarni yaratish. Institutsional - ijtimoiy institutlar va ta'lim muassasalari tomonidan o'quvchilarning rivojlanishi uchun zaruriy shart sharoitlar va imkoniyatlarni yaratish. Shaxslararo-o'quvchilarni ijtimoiy aloqalar tizimiga jalb etish, ularda muloqotmandlik malakalarini rivojlantirish;

Refleksiv-o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini baxolash, o'z-o'zini loyixalashni pedagogik qo'llab-quvvatlash orqali individual ongni taraqqiy etish.

Sharq yulduzi sanalgan Abu Rayhon Muhammad ibn Axmad Beruniy (973-1048) qarashlarida iqtisodiy ijtimoiylashuv jarayonining mohiyati, ijtimoiy munosabatlar, kishilarning yashash tarzi moddiy extiyojlari, qiziqishlari, manfaatlari, talablari va maqsadlari bilan uzviy bog'liqlikda aks ettirgan.

Jaxon fani taraqqiyotiga ulkan xissa qo'shgan buyuk qobusiy olim Abu Ali al-Xusayin ibn Abdulloh ibn Xasan ibn Ali (980-1037) Ibn Sino o'zining buyuk "Tib Qonunlari" asarida iqtisodiy tarbiya haqida so'z yuritib; "Agar oila boshlig'i, deydi Ibn Sino, tajribasizlik va noxaqlik qilsa u oila a'zolarini yaxshi tarbiyalay olmaydi va uning oqibatida bundanda yomon natijalar kelib chiqadi". Uning fikricha agar oila boshligi yetarlicha ijtimoiylashgan va bu borada ma'lum tajribaga ega xolatda oilani ijtimoiylashtirsa oila baxtli bo'ladi.

Mutafakkir va davlat arbobi Yusuf xos Xojib o'zining "Qutadg'u bilik" asarida ham aynan ijtimoiylashuv masalasiga oid 4ta obraz vositasida mohiyatni ochib bergan;

Birinchisi-adolat bo'lib u Podshox Kuntug'di timsolida, ikkinchisi davlat bo'lib, vazir Oyto'ldi, uchinchisi- aql bo'lib, vazirning o'g'li O'gdilmish, to'rtinchisi- qanoat bo'lib Uning qarindoshi O'zgirmish qiyofasida tasvirlangan.

Shaxsning iqtisodiy ijtimoiylashtirish jarayonida iqtisodiy tarbiya masalasi ham muxum o'ringa ega. Bunda buyuk mutafakkir va davlat arbobi Nizomiddin Mir Alisher (1441-1501) Alisher Navoiy. qarashlari o'ziga xos alohida axamiyat kasb etadi. Allomaning shaxs ijtimoiylashuvi borasidagi qarashlari, asosan, "Xazoyin ul-maoniy" She'riy devoniga joylangan.

Xulosa. Ijtimoiylashuv cheksiz jarayon sifatida baxolanib, Biron bir yosh davri bilan chegaralanmay, aksincha, individning hayoti davomida ijtimoiy malakalarni o'zlashtirish bilan bog'liq bo'lgan uzluksiz jarayondir.

Individ tomonidan ijtimoiy rollar va odob-axloq normalarini o'zlashtirilishiga alohida urg'u berishi, ijtimoiylashuv xodisasining ijtimoiy tajribani boshqa individga yetkazishning ajralmas xususiyati sifatida ko'rilishi bilan bog'liq xolat ekanligidadir. Bundan ko'rinib turibdiki shaxsning ijtimoiylashuvi nafaqat hozirgi zamon global masalasigina bo'lib qolmay bir necha asrlar avval yashab o'tgan sharq mutafakkirlarining ham asarlarida alohida yoritilgan mavzulardan bo'lgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Omonov, A. O. O., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA FRIGIYA PODSHOLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
2. Turg'Unboyeva, M., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'QITISHDA "O'TTIZ YILLIK URUSH" NING AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
3. Ashirova, N. X. Q., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA QADIMGI HINDISTON MADANIYATINING O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
4. Yoriqulov, A. S. O. G. L., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'QITISHDA HIND SIVILIZATSIYASI O'RNI. Scientific progress, 1(5).
5. Rahimberdiyev, A. E. O. G. L., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA ELAM DAVLATCHILIGINING O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
6. Nomozov, M. M. O., & Haydarov, S. A. (2021). OZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TA'LIM SOHASIDAGI ISLOHOTLAR. Scientific progress, 1(5).
7. Fayziyeva, Y. I. Q., & Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'QITISHDA SURIYA VA FINIKIYA PODSHOLIGI O'RGANILISHI. Scientific progress, 1(5).
8. Haydarov, S. A. (2021). TARIX FANINI O'RGANISHDA FRANKLAR DAVLATI O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 1(5).
9. Амиркулович, Х. С. (2021). ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ТАСВИРИЙ САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. Scientific progress, 1(3).
10. Амиркулович, Х. У. (2021). ТАРИХ ДАРСЛАРИНИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА МИНИАТЮРАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ЙЎЛЛАРИ. Scientific progress, 1(3).
11. Ҳайдаров С. (2021). Ўзбекистон тарихини ўқитишда миллий миниатюрадан фойдаланиш (Бобурнома мисолида). Academic Research in Educational Sciences. 2 (7). 760-764.